

Г. Х. ЩЕРБАТЮК СНІЖНИЙ І СНІГОВИЙ

У газетній статті читаємо «Споруджено *сніжні* гірки для дітей» («Рад. Україна», 1964). Як правильно — *сніжні* чи *снігові* гірки? Звернімося до словника: *сніжний* — багатий на сніг, а покритий снігом, подібний до снігу, із снігом — *сніговий*, *сніжний*. Українській мові властиві обидва прикметники від іменника *сніг*.

І сніжний, і сніговий були спочатку відносними прикметниками. Тому й зустрічаємо паралельно: зима *сніжна* і *снігова*, гірка *сніжна* і *снігова*, *сніжна* і *снігова* пустеля, *сніжні* і *снігові* замети, *сніжний* і *сніговий* вітер, курява *сніжна* і *снігова* та ін. Ці відносні прикметники, що мають однакове значення, утворюються за допомогою синонімічних суфіксів **-н(ий)** та **-ов(ий)**. Однак, функціонуючи у різних словосполученнях, поєднуючись з іменниками найрізноманітнішої семантики, подібні прикметники часто набувають відмінних значень. Сфера функціонування паралельних однокореневих утворень чітко розмежовується: прикметники із суфіксом **н(ий)** частіше вживаються як якісні, а форми з синонімічним суфіксом **-ов(ий)** усталюються для вираження відносної ознаки в термінологічних словосполученнях. Так, за прикметником *сніжний* закріплюється значення «багатий на сніг, подібний до снігу (як сніг)», а *сніговий* набуває значення «зроблений із снігу». У термінологічних сполученнях також усталюється відносний прикметник на **-ов(ий)**.

Пор. вживання якісного прикметника *сніжний*: «Зима тисяча дев'ятсот двадцять четвертого року була *сніжна й* дуже сувора» (Довженко); «*Сніжним* насипом піднявся шлях» (Стельмах); «*Сніжну* скатерку розстелимо в саду ми» (Рильський) — і відносного прикметника *сніговий*: «*Снігова* вода ще пахне гострою свіжістю, як перші проліски» (Гончар); «Такий стан мій нагадав мені катання з високої *снігової* гори» (Яновський); «На вершинах Паміру альпіністи розшукували волосату *снігову* людину» (Руденко).

Отже, треба розрізняти слововживання у сполученнях *снігова* гора і *сніжна* зима.

У сучасній українській літературній мові є багато прикметників, які утворені від тієї самої основи за допомогою синонімічних суфіксів **-н(ий)** та **-ов(ий)**. Проте значення їх далеко не тотожні. Напр. *жирний* — *жировий*, *парний* — *паровий*, *холодний* — *холодовий*, *пітний* — *потовий*, *теплій* — *тепловий*, *страшний* — *страховий*, *смачний* — *смаковий*, *смішний* — *сміховий*, *слухний* — *слуховий*.

Пор. вживання співвідносних прикметників із різним значенням у таких реченнях: «Бугай ходив по кругу, красиво вигнувши *жирну* в важких зморшках шию» (Тютюнник) і «Кореневі паростки та *жирові* пагони зрізують протягом вегетаційного періоду» («Колгоспник України»); «*Страшна* картина постала перед його очима» (Довженко) і «Артіль повністю засипала насінні і *страхові* фонди» («Хлібороб України»); «Пиріг з квасолею дуже *смачний* і м'який» (Яновський) і «Столовий виноград України приваблює своїми *смаковими* якістьми і ароматом» («Наука і життя»); «Суворих слів, *холодних* і шорстких, перебираю низку» (Рильський) і «*Холодове* загартування рослин відоме порівняно давно» («Наука і життя»); «Вадим люто стиснув записку в *пітній* долоні» (Руденко) і «Для нормальної роботи шкіри велике значення мають *потові* і сальні залози» («Вечірній Київ») і т. ін.

Значення подібних однокореневих прикметникових пар настільки диференціювалися, що тут прикметники із суфіксами **-ов(ий)** і **-н(ий)** сприймаються тепер як абсолютно різні за походженням.

Але в мові помітна тенденція не тільки до розмежування значень через використання різних словотворчих афіксів. Нерідко маємо прикметники на **-ов(ий)** там, де прикметник на **-н(ий)** не втратив свого відносного значення. Звичайно такі утворення сприймаються як спеціально термінологічні. Напр.: *асфальтний*—*асфальтовий*, *петельний*—*петльовий*, *спиртний*—*спиртовий*, *зубний*—*зубовий*, *стінний*—*стіновий*, *снарядний*—*снарядовий*, *струнний*—*струновий*, *сортний*—*сорттовий* і т. д. Пор. функціонування таких прикметників

у різних контекстах: «А незабаром вона вже вмiла працювати на всiх машинах, що стоять у цеху: гудзиковiй, *петельний*» («Вечiрний Київ») i «При човниковому способi *петльовi* повороти агрегату доцiльно робити за межами оброблюваного полях («Колгоспна виробнича енциклопедiя»): «На Диканьку лежить *асфальтова* дорога» (Цюпа); «У 1938 р. поблизу Керчi був заснований *асфальтовий* завод» («Гiрнича промисловiсть України») i «Я йду по вулицях пустих *асфальтних*» (Воронько).

У наведених прикладах вiдноснi прикметники *петельний* i *петльовий* рiзняться способом словотвору, який пiдкреслює диференцiацiю термiнологiчних значень. А значення прикметників *асфальтний* i *асфальтовий* або збiгаються, або форма на **-ов(ий)** виступає як вузько термiнологiчна.

Виникнення таких паралельних форм часто пояснюється намаганням розмежувати загальномовний i термiнологiчний способи вираження значення вiдносностi. Кожна з паралельних прикметникових форм закрiплюється в якiсь однiй термiнологiї.

Крiм названих, у сучаснiй українськiй лiтературнi мовi є багато однокореневих прикметників на **-н(ий)** та **-ов(ий)**, значення яких не диференцiюється. Вони утворюються переважно вiд конкретних iменників — назв рослин, речовин, матерiалу тощо. Напр.: *лимонний*—*лимоновий*, *естампний*—*естамповий*, *гардинний*—*гардиновий*, *антрацитний*—*антрацитовий*, *ожинний*—*ожиновий*, *наметний*—*наметовий*, *оперний*—*оперовий*, *гротескний*—*гротесковий* i под. Пор.: «Ми з нею йшли того дня до *оперного* театру слухати концерт» (Яновський) i «Зала першого в республiцi *оперового* театру вся в червоному оксамитi» (Яновський); «*Гротескнi* образи i порiвняння служать поетовi (Шевченковi) в його сатиричному розвiнчуваннi ненависної йому дiйсностi «царiв» i «царят» (Рильський) i «Зриму художню деталь i конкретизуюче порiвняння застосовує Шевченко i в *гротескових* образах «Великого льоху» («Радянське лiтературознавство»).

Отже, внаслiдок розвитку якiсностi у прикметниках на **-н(ий)** i втрати ними здатностi виражати ознаку через вiдношення до предмета виникають однокореневi утворення на **-ов(ий)**, за якими закрiплюється чисто вiдносне значення. Здебiльшого вони виступають у термiнологiчних словосполученнях.

Подiбнi процеси характернi також для росiйськоi¹ та iнших слов'янських мов, зокрема польськоi, чеської, де паралельнi утворення за допомогою рiзних суфiксiв або мають однакове значення, або семантично диференцiюються.

---

¹ Див.: Е. А. Земская, О некоторых факторах развития словообразовательной системы современного русского языка, зб. «Проблемы современной филологии», М., 1965.